

Így szabadult fel Győr

Negyven esztendővel ezelőtt, 1945. március 28-án szabadították fel a szovjet csapatok Győr városát, a Kisalföld stratégiai szempontból is legfontosabb központját a fasiszta német megszállás és a nyilas rémuralom alól. E sorsdöntő nap elérkeztéig azonban, főleg az utolsó hetekben-hónapokban még a súlyos megpróbáltatások és szenvedések egész sorával kellett a lakosságnak szembenéznie.

A gyászos emlékü 1944. április 13-án bekövetkezett első és legszörnyűbb bombázás már jó előre jelezte ugyan a hadszíntér közeledését, de a valóságos hadiállapot csak 1944 végétől kezdve érezte közvetlen hatását, amikor Budapest körülzárása után Győr is a frontvárosok sorába lépett. Ekkor már a fejesztettség, a kapkodás katonai és polgári vonalon egyaránt mindinkább elhatalmasodott, és a németek, valamint a nyilasok által elkövetett kegyetlenkedések szinte napirenden voltak. A lakosság csak a tényleges helyzetet elkendőző hadijelentésekről szerzett tudomást, a közállapotok romlásával pedig még a mindennapi élet szükségleteit sem tudta kielégíteni, a pánikszerű hangulat terjedését már alig lehetett megakadályozni.

Még inkább fokozták a nyugtalanságot az olyan intézkedések, amelyek az akkori Győr-Moson megye területén végrehajtandó erősítési munkálatok meggyorsítását és a Németországba történő áttelepítések mielőbbi lebonyolítását szolgálták. A polgári menekültek és a visszavonuló katonai egységek ugyanakkor már megoldhatatlan étkeztetési és elszállásolási gondok elé állították a hatósági szerveket. Az élelem- és anyagihiány különösen 1945 első heteiben öltött aggasztó méreteket. A lakosság hűselltatása a minimumra csökkent, a tejárúsítás pedig teljesen szűnelt. Tüzelőanyagot még a péküzemek részére is alig lehetett szerezni és jellemző, hogy január elején a mentőszolgálat benzinhiány miatt már nem tudta rendszeresen ellátni feladatát, holott elég dolga akadt volna, hiszen a flekktífusz egyre jobban szedte áldozatait és a sorozatos légitámadások miatt állandó szükség volt arra, hogy a sérültek, sebesültek gyors orvosi segítségben részesüljenek.

Amikor a városvezetés élére került nyilas polgármester, dr. Karsay Árpád hivatalosan is bejelentette: „Győrnek fel kell készülnie a menekülésre!”, a városban állomásozó német parancsnokság sem bízott már a tartós és sikeres védekezés lehetőségeiben. Az ismétlen kiadott jelentések a „rugalmas elszakadási hadmozdulatokról” megrendítették a csodafegyverekbe vetett hitet, és a fasiszta Wehrmacht soraiban is alaposan meglazították a katonai fegyelmet. Ennek következtében egymást érték a súlyos kihágások, a polgári lakossággal és az állam közvagyonával szemben elkövetett erőszakos cselekmények. Magánlakások, iskolák, vagy más középületek értelmetlen, nem egyszer szándékos megrongálása, kifosztása miatt hiába emeltek panaszt az érdekelt magánszemélyek, vagy hatóságok az illetékes parancsnokságoknál. Az utolsó hónapokban egyébként az ilyen panasztevők, feljelentők a fasiszta és nyilas rendszer ellenségeinek listájára kerültek, és további sorsuk általában hasonló módon alakult, mint ama hazafiaké, akik háborúellenes magatartásuk, baloldaliságuk miatt a helyi GESTAPO, vagy a nyilasok letartóztatásában álltak. Az utóbbiak részben a Duna-parton, részben megyei börtönökben haltak meg a szabadságért. A megfélemlítések hatása alatt a polgári lakosság már akkor sem merte szavát hallatni, amikor a 15–17 éves leventeifjakat karhatalommal gyűjtötték össze és hurcolták Németországba, vagy amikor az úgynevezett „Zsuzsanna-védőállás” munkálataihoz az asszonyokat, gyermekeket és betegeket hajtották ki a határba, télvíz idején.

Voltak mégis szép számmal olyanok, akik ellenálltak, ha nem is nyíltan, de a tettek, az elszánt cselekvések erejével. Az illegális mozgalom tagjai, gyári dolgozók, névtelen hazafiak olyan magatartásról tettek tanúságot a legnehezebb körülmények között, amely nemcsak 40 év távlatában, hanem minden időben az utókor elismerését, csodálatát fogja kiváltani. Ellenállási, tiltakozási tevékenységük igen sokrétűen jelentkezett. A hadiüzemekben a lehetőségekhez mérten lassították a termelést, szabotáltak a gépjavitások és az utánpótlási szállítások körül, elrejtették a gyártásokhoz szükséges anyagkészleteket, élelmet és szállást adtak a katonaszökevényeknek, a bujkáló zsidóknak, a csoportjaiktól elszakadt partizánoknak és minden úton-módon megnehezítették a fasiszta német hadigépezet működését.

Az ellenszenv, a gyűlölet és a passzivitás a lakosság egyéb rétegeiben is hétről hétre fokozódott, így nem meglepő, hogy Magyarffy Gyula nyilas főispán két héttel Győr város felszabadulása előtt, az aláírást jelentette a nemzetvédelmi és propagandaminiszternek: „Törvényhatóságaim területén a néphangulat nyomott. Kívánatosnak tartanám, hogy a megyeszékhelyen és a 7000 lelket számláló Győrszentiván községben propagandagyűlés tartassék. A gyűlések megtartása azért volna szükséges, hogy a lakosság hangulatát a nyomottságból a győzelembe vetett lelkes hitre emeljük!” E népgyűlések megtartására természetesen már nem kerülhetett sor, hiszen az ágyúörgések akkor már éjszakánként behallatszottak a városba, és mindenki tisztában volt azzal, hogy a háború sorsa már eldőlt. Sőt az egyre növekvő pánik miatt ebben az időszak-

ban még a legsürgetőbb katonai intézkedéseket sem lehetett végrehajtani. A nyugati határok felé menekülők ezrei ugyanis elárasztották a legfontosabb közlekedési útvonalakat úgyannyira, hogy a szétvert és menekülő német páncélos hadtestek visszavonulását is akadályozták.

Győrött március 23-án jelentek meg a polgári kiűrités azonnali végrehajtását elrendelő falragaszok. A zűrzavar ekkor már elérte a tetőfokát és szinte napokra megbénította az egész megye, de különösen forgalmas székhelyének vérkeringését. A Vörös Hadsereg főparancsnokságának utasítására viszont éppen ezekben a napokban lépett döntő stádiumába a jól ismert „bécsi hadművelet” annak következtében, hogy a Balaton és a Duna északi folyása közt kiépített német védelmi vonalat áttörte a Malinovszkij marsall vezette II. Ukrán Hadseregcsoport bal szárnya és a Tolbuhin marsall parancsnoksága alatt álló III. Ukrán Hadseregcsoport jobb szárnya. A Mezőörs, Tápszentmiklós és Felpéc irányában előretörő szovjet elővédek, túlnyomórészt páncélos egységek, egymás után szabadították fel falvainkat, majd március 28-án dél felé már Győr utcáin harcoltak. Estére a város a Dunán és Rábán inneni részét elfoglalták, öt nap múlva pedig az akkori Győr-Moson megye utolsó községéből is elüldözték a fasiszta utóvédeket.

A tulajdonképpeni harcok tehát aránylag rövid ideig tartottak ebben a térségben, de a 26 légitámadást szenvedett megyeszékhely mégis igen súlyos árat fizetett. Sepp Dietrich német SS tábornok még az utolsó napokban is kijelentette, hogy Győrt védeni fogják és szükség esetén fontosabb műtárgyait elpusztítják. Így is történt. A város valamennyi jelentősebb hidját felrobbantották, akárcsak a vasút- és hajoállomást. A műszaki alakulatok még a védekezés reménytelen óráiban is olyan rombolást hajtottak végre, hogy Győr városa a háborús károkat számba vevő magyar nagyvárosok szomorú listáján a negyedik helyet foglalta el. A mindenéből kifosztott, vérkeringésében megbénított város a felszabadulás első napjaiban szinte vigasztalan képet mutatott. A demokratikus lakosság hozzáállása, áldozatos munkája azonban a helyi MKP iránymutatásai alapján lehetővé tette, hogy az üszkös romok helyén újjáépülő város falai között ismét meginduljon az élet és a kezdeti nehézségek leküzdése után, fokozatosan újból békés otthon és biztos kenyeret találjanak a Kisalföld központjának városzerető dolgozói.

Dr. Lengyel Altréd

HÍREK

A HONISMERETI BIZOTTSÁG ÜLÉSE. 1985. január 31-én megtartotta ez évi első ülését a Hazafias Népfront Országos Honismereti Munkabizottsága.

Dr. Székely György akadémikus elnöki megnyitójában hangsúlyozta, hogy 1985-ben három fontos évforduló és esemény határozza meg a Bizottság munkáját. *Először* is a hazánk felszabadulásának 40. évfordulója alkalmából meghirdetett akciók és pályázatok gondozása, úgymint a „Magyarország fényképeken 1985-ben” elnevezésű országfényképező akció, továbbá a hazai népfronttörténet-írási pályázatok és az „Üzemünk életének egy éve — 1985.” című üzemtörténeti pályázat. *Másodszor:* ez évben ünnepeljük a legújabb kori honismereti mozgalom szervezetté válásának, országos méretűvé terebélyesedésének 25. évfordulóját, s ennek jegyében kerül sor *július 8—13-án Sopronban a IV. Országos Honismereti Konferenciára*, valamint a *XIII. Országos Honismereti Akadémiára*. *Harmadszor:* el kell végezni a Népfront VII. kongresszusa óta elért eredmények összegzését és fel kell készülni a soron következő VIII. kongresszusra.

Ezt követően *dr. Eperjessy Géza* főiskolai tanár, a Bizottság alelnöke beszámolt a múlt évben Szekszárdon megrendezett IV. Országos Honismereti Diákkonferenciáról, amelyen számos, elsősorban az ifjúságot érintő mozgalmi kérdés vetődött fel. Így szóba került, hogy a középiskolákban csökken az érdeklődés a honismereti szakkörök, s általában a honismereti tevékenységek iránt. Ennek okát a jelenlevők közül többen abban is látták, hogy lassan kiöregedett az a pedagógus-nemzedék, amely megfelelő érzelmi töltéssel szervezte és működtette ezeket a szakköröket, s át tudta adni a fiataloknak is a hazaszeretetet, a szülőföldhöz, annak múltjához való kötődés élményét.

Végezetül a Bizottság elfogadta 1985. évi munkatervét, valamint a különböző — Hely- és üzemtörténeti, Országjáró- Táj- és Műemlékvédelmi, Szakköri és Továbbképzési, Anyanyelvi-néprajzi, Évfordulós és Tudománytörténeti — albizottságok működésének tervezetét. (*H. P.*)